



**5-minuters deckare**

**John Rogan:  
En "fin"  
affär**

av **S. A. Duse**

Mästertjuven John Rogan:

En ”fin” affär.

Återutgivning av text från 1921

5-minuters deckare.

av S. A. Duse

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7863-642-6

Copyright © 2022 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.  
Den här e-boken ges ut av Bokförlaget Klassiska deckare (imprint)

Mer info: [www.e-boksforlaget.se](http://www.e-boksforlaget.se)

# Förord

En gubbe klädd i sjaskiga kläder kommer in till en pantlånare i Stockholm.

Han har med sig ett diadem som han vill sälja.

Pantlånaren anar att han kan göra en riktigt bra affär och kör en bluff – han erbjuder en låg summa och påstår att bara en juvel är äkta och att resten är fejk.

När den första svenska deckarvågen svepte fram över Sverige på 1910-talet var mästertjuven John Rogan en av huvudpersonerna. Det som gjorde Rogan unik var att han var en typ av modern Robin Hood, han stal från rika och skänkte bort stöldgodset till välgörenhet.

Berättelserna om John Rogan publicerades som korta noveller i svenska dagstidningar. Den här novellen ingår i vår serie ”5-minuters deckare”, texter som är både korta och snabblästa.

Författare till texten är Samuel August Duse (1873–1933). Han började karriären som yrkesofficer vid artilleriet och skrev sina första böcker om sin äventyrliga expedition till Antarktis år 1901.

Den här texten publicerades ursprungligen i februari år 1921 i tidningarna ”Upsala Nya Tidning” samt ”Jämtlands-Posten” med titeln ”En ’fin’ affär. En historia.”

# S. A. Duse: En "fin" affär

*Den här texten publicerades ursprungligen i februari år 1921 i tidningarna "Upsala Nya Tidning" samt "Jämtlands-Posten" med titeln "En 'fin' affär. En historia.". Författare till texten är S. A. Duse (1873–1933).*

**M**ed tindrande ögon granskade den gamle judiske pantlå-naren diademmet. Det var sällsynt vackra diamanter alle-sammans i synnerhet den stora rubinen i mitten. Vänner emellan skulle detta smycke vara värt minst femtiotusen. Och ville man bryta ut stenarna och sälja dem styckevis, skulle man kanske få dubbla summan.

Juden gav den torftigt klädda gubben utanför disken en till hälften undrande, till hälften kritik blick. Hur hade mannen kommit över detta smycke? Och hade han en aning om dess verkliga värde?

— Min gode man, sade pantlå-naren så fryntligt han kunde och med ett inställsamt leende. Har ni haft det här i er ägo länge?

— Ja, alltsedan min hustru dog. Det är tio år sedan. Diademmet var hennes.

— Och nu vill ni belåna det?

— Ja. Jag är i en tillfällig förlägenhet.

Den gamle juden böjde sig ånyo ned över diademet och låtsades än en gång undersöka det. Han måste vara i ett mycket svårt trångmål efter han bjöd ut en gammal dyrbar familjeklenod. Här fanns kanske möjlighet till en "fin" affär. Om han skulle försöka?

— Hur mycket pengar behöver ni? frågade han.

— Tiotusen kronor.

— Otänkbart! Alldeles omöjligt! Den gamle judens fårade ansikte hade fått ett uttryck av förfäran, och han slog ifrån sig med båda händerna.

— Tiotusen är bara rubinen värd, sade mannen stillsamt.

— Hur vet ni det?

— Den lossnade en gång, och min hustru lät sätta in den igen. Juvelaren, som gjorde det, värderade den till tiotusen.

— Mins ni vilken juvelare det var?

— Nej, det har jag alldeles glömt. Det är så länge sedan. Men varför frågar ni det?

— Därför att rubinen är den enda stenen, som är äkta i det här smycket. Allt det andra är simili.

— Simili? Är ni galen?

— Tvärtom. Jag tror jag förstår mig på diamanter rätt bra, sade juden, hos vilken en djärv idé alltmer mognade. Alla stenarna i detta diadem med undantag av den stora rubinen, äro skickligt gjorda efterapningarna.

— Min gud! suckade mannen. Hur kan det vara möjligt?

— Å, det är väl inte svårförklarligt. Antingen har er hustru behöft pengar och i hemlighet låtit byta ut stenarna, eller också har det gjorts utan hennes vetskap — kanske rent av när rubinen sattes fast.

— Men rubinen —?

— Ja, den var väl för svår att efterapa. Den vågade man inte byta ut. Någon annan förklaring kan jag inte ge.

— Det är inte möjligt! utbrast den andre. Min hustru skulle aldrig kunnat göra något sådant. Aldrig i livet! Och med undantag av rubinens fastsättande har diademet inte varit borta till reparation en enda gång, så vitt jag vet.

— Det var kanske förfalskat redan då det kom i er hustrus ägo.

— Galenskap! Hon fick ärva det efter sin mor. Nej, jag tror er inte! Ni måste missta er.

— Vänta ett ögonblick, sade juden och tryckte på en knapp i disken. Strax därpå visade sig hans biträde, en relativt ung man och frågade vad han ville.

— Ni är ju specialist på diamanter, eller hur? sade juden och gjorde ett tecken som bara den unge mannen uppfattade.

— Ja, det vet ni väl. Jag har arbetat i den branschen sedan jag var pojke.

— Titta då på det här diademet, sade juden med ett nytt tecken, som helt och hållet undgick mannen utanför disken. Vad säger ni om rubinen?

— Mycket vacker. Mannen undersökte diademet omsorgsfullt.

— Och diamanterna?

— Imitationer. Simili alltsammans, men bra gjort. Sannolikt holländskt arbete.

— Där hör ni! sade juden triumferande till diademets ägare. Tror ni mig nu? Jag är en ärlig man och vill aldrig lura någon. Och jag förtjänar inte ett öre annat än på fullt hederligt sätt. På mig kan ni lita. Jag säger er fulla sanningen, precis som det är. Rubinen är visserligen värd sina tiotusen, men det andra krafset högst femtio kronor. Där-

för kan jag inte ta det här som säkerhet för tiotusen. Jag följer alltid den principen att lämna högst femtio procent. Fem tusen kan ni få låna på smycket, såvida ni inte —

— Såvida ni inte? Fortsätt.

— Såvida ni inte vill sälja det. Då skulle jag kunnat betala er — åttatusen kronor.

— Jag behöver tiotusen, sade mannen mörkt. Jag måste ha tiotusen, det må bära eller brista.

— Jag är en fattig man, jämrande sig juden och vred sina händer på äkta semitiskt manér. Och jag är uppriktig och ärlig som ingen. Skulle jag värkligen köpa det där för tiotusen, vore det en mycket dålig affär för mig. Kanske ruinerar jag mig på det. Men jag skall ändå göra det — därför att jag ser er besvikelse och tycker synd om er. Ni kan ju inte rå för att andra fuskat med diademmet.

— Tio tusen för hela smycket, mumlade den andre dystert. Nej, det är för litet. Ni kan ju bryta ut rubinen och köpa den ensam för tiotusen. De falska stenarna kan väl inte ha något värde för er, eller hur?

Juden skiftade färg. Kunde mannen misstänka bedrägeri?

— Ert diadem är en kuriositet med den äkta stenen mitt ibland de falska, sade han. Och det är för kuriositeten jag vill betala tio tusen. Enbart rubinen vill jag inte ha.

Den andre tycktes utkämpa en svår strid med sig själv. Han tog diademmet, såg kärleksfullt på det och förde det upprepade gånger till sina läppar. Slutligen lämnade han det till juden.

— Tag det, sade han och en tår glänste i hans öga. Tag det genast, så att jag inte hinner ångra mig. Har ni kontanter?

— Naturligtvis.

Juden skyndade sig att räkna upp tio tusenlappar, och den an-



dre skrev ett kvitto. På mindre än två minuter var affären uppgjord. Mannen hade gått med sina tiotusen i plånboken, och pantlånaren tryckte ånyo på knappen.

— Det här var en fin affär, sade han till biträdet som kom in. Vad taxerar ni diademet till, om ni nu skall vara fullt uppriktig? Och han gnuggade sina feta händer och log ett vidrigt leende.

— Det här? sade den unge mannen och tog upp diademet, som låg på disken. Det här — det är värkligen simili. Vad har ni betalat för det?

— Tio tusen! vrålade juden och ryckte till sig smycket. Å, den uslingen, han bytte ut det äkta diademet, när han åbåkade sig och låtsades kyssa det. Men jag skall sätta fast honom, jag skall skicka polisen på honom — Rubinen har jag i alla fall köpt som äkta.

— Vad hette han? sade biträdet och tog upp kvittot. "John Rogan" står det här. Men — vad ser jag? Så här har han skrivit: "An. Ett simi-lidiadem — kr. 10,000:—". Det går nog inte att få honom fast. Jag är rädd att det är han, som gjort en "fin" affär.

# Fakta: Författaren S. A. Duse

*Namn: Samuel August Duse.*

*Född: 2 augusti 1873, Stockholm.*

*Död: 9 februari 1933, Stockholm.*

*Föräldrar: kammarjunkare Carl Patrik Teodard Duse och Anna Matilda Forssberg.*

Engelskspråkiga deckare är fyllda av just... privatdeckare, medan svenska nästan bara har poliser i huvudrollerna.

Men när den första svenska deckarvågen började år 1913 så var det en privatdetektiv i huvudrollen: Leo Carrington. Denne driver en kombinerad advokat- och detektivbyrå, är en mästare i förklädnad, ekonomiskt oberoende och är så bra på att lösa brott att polisen ofta låter honom ta hand om svårlösta brottsutredningar.

Detektiven Carrington skapades av en av svensk kulturs mest spännande personligheter, Samuel August Duse.

Han började sin karriär inom militären och var yrkesofficer inom Svea artilleriregemente.

Men det var som äventyrare han första gången skapade rubriker. Han deltog i den svenska Antarktisexpeditionen 1901-1904 som me-

teorolog och kartograf. Han tillbringade en mycket tuff vinter i Hop-pets vik i Sydpolshavet, en av de svåraste som några forskare upplevt. Han skrev ner sina upplevelser i boken "Bland pingviner och sälar" vilket gjorde honom berömd i hela landet.

Under de följande åren skrev han flera pjäser men gled sakta men säkert över till berättelser om äventyr och brott. Ofta skrev han under pseudonymen Sam Sellén.

År 1913 publicerades hans första Leo Carrington-deckare, "Stilett-käppen", som blev en stor succé. Inspirationen till Leo Carrington är hämtad från Sherlock Holmes, något som inte minst märks i slutet av böckerna då deckaren presenterar alla ledtrådar och pekar ut en mördare.

Framgången gjorde att "S. A. Duse" på egen hand skapade den första svenska deckarvågen. I snabb följd kom böckerna "Det nattliga äventyret" (1914), "Spader kung" (1915), "Doktor Smirnos dagbok" (1917), "De fyra klöveressen" (1918), "Cobra-mysteriet" (1919), "Antisemiten" (1921), "Nattens gåta" (1922), "Leo Carringtons dubbelgångare" (1923), "Hemligheten" (1924), "Fallet Dagmar" (1925), "Skuggan" (1926), "Pistolskottet" (1928) och "Zuleikas hämnd" (1929).

Böckerna gavs ut i upplaga efter upplaga och spreds över hela världen med översättningar till ett dussintal språk.

Trots att han led av svåra smärtor efter skador under vintern vid Sydpolen var Duse flitig skribent, föreläsare och aktiv i olika sällskap. Han var också en uppmärksammad målare och skulptör.

Den svenske deckarförfattaren avled i februari 1933 och ligger begravd på Norra Begravningsplatsen i Stockholm.



*Samuel August Duse.*